

AZ ÖNKORMÁNYZÓ TEVÉKENYSÉG TUDATOSSÁGÁNAK VIZSGÁLATA EGY KÍSÉRLET KERETÉBEN

Vizsgálataink során azt kutattuk, hogyan emelhető magasabb szintre az 5–8. osztályos tanulók önkormányzó képessége. Feltételezéseink a következők voltak:

Az önkormányzó képességet komplex módon, ugyanakkor differenciáltan kell fejleszteni.

Az önkormányzó képesség sokkal magasabb szintre fejleszthető, ha az önkormányzatra vonatkozó széles közösségi tapasztalatokat a fejlődés üteme által meghatározott rendszerben tervszerűen tudatosítjuk.

Ez a feltételezés rejtetten magában foglalta, hogy egyrészt eddig nem közelítettük meg elég differenciáltan a kérdést, másrészt, hogy az önkormányzatra vonatkozó tanulói tapasztalatok tudatosítása, tudatosulása a jelenlegi gyakorlatban nem történik meg optimális mértékben.

A vizsgálatnak két központi módszertani problémája volt: az önkormányzó tevékenység önállóságában jelentkező fejlődés megragadása, és az önkormányzó tevékenység tudatoosságának a mérése. Az elsőt alapvetően úgy oldottuk meg, hogy egybevetettük a közösség és az egyének azonos szituációkban, azonos tevékenységekben tanúsított magatartását az egymást követő években, a másodiknál felméréseket alkalmaztunk. Most csupán az utóbbit tárgyaljuk. Mielőtt azonban rátérnénk fő mondanivalónkra, ismertetnünk kell a két rejtett feltételezésre kapott választ, mivel azok a későbbiek megértéséhez szükségesek.

Az önkormányzó tevékenység mozzanatai

Krupszkaja és *Makarenko* műveit tanulmányozva az önkormányzat egész sor lényeges mozzanatának leírásával találkozunk. Megkíséreltük ezeket összegyűjteni, s a vezetés-tudomány segítségét is igénybe véve olyan – pedagógiai is értékesíthető – rendszerbe rendezni, amely eligazít bennünket az önkormányzó képesség tudatos fejlesztése során. Végül a mozzanatok következő sorához jutottunk: *célok kitűzése, döntés, tervezés, szervezés, a feladatok önálló végrehajtása, ellenőrzés, értékelés*. Ezek a vizsgálatok azonban azt is feltárták, hogy e mozzanatok maguk is összetett, komplex jelenségek, tovább bonthatók. Ezért fejlesztésük csak akkor hatékony, ha minden összetevőjüket figyelembe vesszük. Vegyük pl. a következő megnyilatkozásokat:

„A célok megválasztása – *Krupszkaja* szavaival élve – a legfontosabb és egyben a legnehezebb is.” „... Lényeges, hogy a gyermekek helyes részcélokat tűzzenek maguk

elé. olyanokat, amelyek összefüggnek a nagy közös céllal... A konkrét cél legyen társadalmilag hasznos, ne haladja meg a gyermekek erejét...¹ „Mindenekelőtt az a fontos, hogy vitassák meg a munka célját. Ez mindig közösen történjék.”² Ugyanis „nem elegendő, ha a szervezet minden tagja meg van győződve a *közös célról*, az egyénileg értelmezett közös célok különböző irányba húznak. A jól megértett közös cél a kooperációhoz alapvetően szükséges, nélküle nincs közös erőfeszítés.”³ Ezért a gyermekek „vitassák meg és jelölik ki a cél elérésének leggazdaságosabb és leggyorsabb módjait.”⁴ Ezekben az idézetekben a cél meghatározásának következő lényeges elemei jelennek meg: *a célok realitása, függése a közösség más céljaitól, a közösség érdekeinek szolgálata, a megvitatás fontossága*. Hasonló módon mutathatnánk meg a többi mozzanat elemeire bontását is a különböző szerzők műveiben.⁵ Ezt azonban mellőzhetőnek tartjuk, csupán az elemzés végeredményét foglaljuk össze, mely szerint az egyes mozzanatok a következő elemekre bomlanak:

A célok kitűzése

Reális legyen
A közösség érdekét szolgálja
Legyen összhangban a közösség átfogó céljaival
Gondoljuk végig a megoldás módját is

A döntés

A döntés folyamat eredménye

A folyamat részei:

a probléma felvetődése
tájékozódás, információ
a kapott adatok elemzése, a helyzet felmérése
a megoldás alternatíváinak felvetése és mérlegelése
döntés

A döntés felelősséggel jár

A tervezés

Vegyük számba a feltételeket, legyen reális
Az iskola, a csapat terve alapján tervezzünk
Kérjünk minden órától, minden pájtástól javaslatokat
Legyen a terv változatos, rugalmas
Legyen pontos, tömör, lényegyet kiemelő
Mozgósítson mindenkit
Bontsuk le a feladatokat
Szabjuk meg a végrehajtás idejét, határidejét
Jelöljük meg a felelősöket

¹ N. K. Krupszkaja: Az iskolai önkormányzatról. Bp. 1967. 70.

² Uo. 144

³ Bene László: A vezetés tudományos megalapozása. Bp. 1970. 108.

⁴ Krupszkaja i. m. 59.

⁵ L. Krupszkaja i. m. 118, 114, 65, 79, 115, 83.; Bene i. m. 453, 509, 442, 515, 166, 508, 251, 167, 257, 267 az egyes mozzanatok sorrendjében.

Szervezés

Megbeszéléssel, javaslatok kérdésével, ill. adásával
kezdődjék
Vizsgáljuk meg a feltételeket, tartsunk terepszemlét stb.
Biztosítsuk a szükséges anyagokat, eszközöket
Bontsuk fel a munkát részfeladatokra, a legalkalmasabb pajtásokat bizzuk meg
Állapítsuk meg az egyes mozzanatok sorrendjét, az együttműködés módját
Határozzuk meg a munka elvégzésének idejét, helyét

A végrehajtás

A készített terv szerint dolgozzunk
Legyen jó vezető
Fogadjuk el a vezető utasításait
Segítsük egymást, legyen együttműködés, békesség
Jellemezze munkánkat a szorgalom, a kitartás, a pontosság
Legyünk fegyelmezettek
Hozzáértés nélkül nincs eredményes munka
Az elkövetett hibákat javítsuk ki
A siker lényeges feltétele a lelkesedés, a munkakedv stb. (Érzelmi viszonyulás)

Az ellenőrzés

A közösség érdekében, a közösség megbízásából történjék
Segítő szándék vezesse
Állapítsa meg az eredményeket, hibákat
A lényegre irányuljon
Legyen átfogó, tervszerű, alapos, pontos
Rendszeresen, folyamatosan történjék
Legyen tárgyilagos, igazságos
Értékelés kövesse

Az értékelés

Az eredmények, hiányok megállapításából induljon ki
Tárja fel azok okait
Vonjon le munkatapasztalatokat
Vonjon le erkölcsi tapasztalatokat
Dicsérjen és elmarasztaljon
Legyen tárgyilagos

Az önkormányzat tudatossági szintje és a pedagógusok tudatosító munkája

Hat iskola 676 felső tagozatos tanulójánál végeztünk felmérést a 3. sz. kérdőívvel. A kérdőív 12–26. kérdése az önkormányzó képesség egyes feladatainak tudatosulását vizsgálja. Minden részfeladat felismerésének pontértéket tulajdonítottunk, oly módon

súlyozva, hogy egy-egy mozzanat teljes felismerése 10–10 pontot jelentett. A kapott értékeket a maximum %-ában fejeztük ki. A tanulók válaszait másutt már részletesen feldolgoztuk,⁶ itt csupán az összesítést közöljük az 1. sz. táblázaton.

1. sz. táblázat

Oszt.	Tervezés	Szervezés	Végrehajtás	Ellenőrzés	Értékelés	Összesen
5.	10%	12%	22%	11%	8%	12,3%
6.	19%	13%	25%	16%	9%	14,6%
7.	17%	11%	26%	17%	11%	16,7%
8.	30%	18%	25%	24%	11%	17,8%
Ö.	20%	13%	25%	17%	10%	16,6%

Kitöltöttünk 162 pedagógussal egy kérdőívet, melyben közvetlenül rákérdeztünk, minek a tudatosítását tartja szükségesnek a tervezés, a szervezés stb. kapcsán. A válaszokat a tanulókéhoz hasonlóan értékeltük. Az összesített eredményt a 2. sz. táblázat tartalmazza.

Tervezés	Szervezés	Végrehajtás	Ellenőrzés	Értékelés	Összesen
23%	21%	13%	18%	24%	20%

Az értékek igen alacsonyak, különösen ha egybevetjük a két kísérleti osztály eredményeivel. (Lásd a 3. sz. táblázatot!) Ezen túlmenően a részmozzanatok megjelölésének aránya is tanulságos.

A *tervezésnél* mind a pedagógusok (46%) mind a tanulók (41%) kiugróan első helyre a realitást helyezték. A továbbiakban azonban különbözik a sorrend. Míg a tanulók a javaslatokra való támaszkodást a második, az iskola tervének figyelembevételét a negyedik helyen említik, a pedagógusoknál a tervekre való támaszkodás kerül a második helyre. Hasonló a helyzet a változatosság igényével is, az a tanulóknál nagyobb hangsúlyt kap. A többi mozzanat felismerésének aránya mindkét helyen igen alacsony.

A *szervezésnél* a pedagógusok tudatossága a tanulókéét jelentősen meghaladja (21%–13%), noha önmagában ez is alacsony. Jellegzetes eltérés, hogy a pedagógusok magas arányban mutatnak rá (49%) a munkamegosztásra, és alacsony a technikai feltételek tudatosítása (9%), a tanulóknál a technikai feltételek felismerése kerül az első helyre 31%-kal, s a munkamegosztás a második 18%-kal. Az is jellemző, hogy a tanulók a munkatársak kiválasztását fontosabbnak tartják, mint a pedagógusok. A tanulók a szervezést elsősorban konkrétan képesek megközelíteni, ott a mozzanatok felismerésében 35%-os az összesített eredményük. (A 3. sz. kérdőív 12. kérdése alapján.)

Meglepő a *végrehajtással* kapcsolatos tudatosítás szegényes volta (13%), itt a tanulók jelentősen magasabb arányban ismerik fel a követelményeket (25%). A pedagógusok

⁶ Pedagógiai Közlemények, 18. kötet. Sajtó alatt.

lényegében a munkaerőlcstre koncentráltak (45%), még a tervszerű munka szerepel 23%-kal, a többi jóval alatta van. Különösen meglepő, hogy a jó vezetés fontosságának felismerése 3%-os, a vezetés elfogadását egyetlen pedagógus sem említi, s a fegyelem tudatosítása is csupán 6%-uknál szerepel.

A gyermekeknél kiugró az együttműködés 48%-kal és a fegyelem 45%-kal. Feltehető, hogy ezekkel kapcsolatban éltek át legtöbb konfliktust. Még jelentős a hozzáértés (28%) és az érzelmi hozzáállás (29%) fontosságának felismerése is. Lényegében tehát csak a munkaerőlcstől való elszakadásban van összefüggés a tanulók felismerési aránya és a tudatosítás közt, a többi részmozzanathoz a spontán tudatosulás nagyobb szerepét tételhetjük fel.

Az *ellenőrzés* területén a pedagógusok és a tanulók közt a különbség nem nagy a felismerés vonatkozásában. A korrelációs számítások itt mutattak enyhe összefüggést a részmozzanatok felismerésében. Mind a pedagógusoknál mind a tanulóknál első helyen az eredmények és hiányosságok megállapítása szerepel, s leggyengébb a végrehajtás menetének ellenőrzése és a lényegre irányulás. Erősebb eltérés a segítő szándéknál jelentkezik: a pedagógusok 35%-a, a tanulók 23%-a említi. Különös ellentmondás, hogy a 8. osztályosok magasabb szinten ismerik fel az ellenőrzés jegyeit, mint ahogyan azt a pedagógusok – saját bevallásuk szerint – feltárják (18%–24%).

A pedagógusok által nyújtott adatok szerint az *értékelés* tudatosítása sokkal magasabb szinten történik (23%), mint ahogyan az a tanulók felismerésében tükröződik (10%). A tanulók csak az eredmények és hiányosságok megállapítását jelölik meg jelentős arányban (42%) a pedagógusoknak e mellett még 53%-a a tárgyilagosságot is. Viszont a tapasztalatok levonását csak 9%-uk említi, de differenciálatlanul, a szövegek értelme szerint elsősorban munkatapasztalatként. Viszont erős hangsúlyt kap a dicséret és elmarasztalás, ugyanúgy, mint a tanulóknál. Ez az értékelés fogalmának leszűkülését jelenti egy-egy személy megítélésére, s teljesen hiányzik belőle a tevékenységek elemzése, az okok kutatása, s csak elhanyagolható arányban jelentkezik az erkölcsi és munkatapasztalatok levonása.

Mindez igazolja a feltételezésünket: *az önkormányzó tevékenység tudatosítása nem történik kellő szinten és differenciáltsággal.*

A tudatosság fejlődésének vizsgálata nyílt kérdésekkel

Az önkormányzó tevékenység tudatosulásának vizsgálatát kísérleti iskoláinkban is elsősorban a 3. sz. kérdőív megfelelő kérdéseivel végeztük. A felmérést a kísérlet indításakor a tanév elején és két tanév lefolyása után a tanév végén végeztük.⁹ Így két tanév fejlődését fogtuk át. A fejlődést a 4. sz. táblázat mutatja. A 6–7. osztályosoknál az emelkedés azért olyan kiugró, mert köztük van az a három osztály, amelynél a kísérlet már 5. osztályban kezdődött. A 2. sz. iskola eredményei azért alacsonyabbak, mivel körzetmódosítás miatt a két kísérleti osztály tanulóinak jelentős része eltávozott, új gyermekek is jöttek, és a két csoportot össze kellett vonni. Eredményei így is kiugróak, amint a 3. táblázat mutatja.

⁹ 1. sz. iskola: Sajókaza; 2. sz. iskola: Budapest, IV. Erzsébet u. 69.

3. sz. táblázat

	1. sz. iskola 7.a.oszt.	2. sz. iskola 7. oszt.
1. Tervezés	60%	50%
2. Szervezés	56%	55%
3. Végrehajtás	43%	40%
4. Ellenőrzés	42%	37%
5. Értékelés	61%	46%
Összesen	53%	46%

4. sz. táblázat

Indulási és zárási értékek százalékban

1. sz. iskola

Oszt.	Tervezés		Szervezés		Végrehajtás		Ellenőrzés		Értékelés		Összesen	
	K	Z	K	Z	K	Z	K	Z	K	Z	K	Z
5-6.	8	24	15	34	44	35	7	32	21	43	19	34
6-7.	8	47	17	46	21	39	9	40	14	57	14	46
7-8.	15	32	14	39	23	31	11	28	17	40	16	34
8-8.	26	36	20	27	23	39	21	28	16	27	21	31
Össz.:	14	35	17	37	28	36	12	32	17	42	18	36

2. sz. iskola

5-6.	8	28	5	40	9	29	5	30	-	36	5	33
6-7.	8	50	13	55	21	40	8	37	7	46	11	46
7-8.	12	30	10	32	18	30	10	28	12	35	12	31
8-8.	11	22	7	18	18	30	12	20	5	20	11	22
Össz.:	10	33	9	36	17	32	9	29	6	34	10	33

Kontroll iskolák

5-6.	10	19	12	21	22	17	11	17	8	10	13	17
6-7.	19	20	13	14	25	20	16	16	9	14	16	17
7-8.	17	21	11	17	26	17	17	14	11	14	16	17
8-8.	30	33	18	20	25	27	24	26	11	13	22	24
Össz.:	19	23	14	18	24	20	17	18	10	13	17	18

K: A kísérlet indulásakor, Z: a kísérlet lezárásakor

A 4. sz. táblázatból leolvasható, hogy a kontroll osztályok lényegében stagnáló állapotával szemben a kísérleti osztályokban erőteljes fejlődés mutatkozik. Az egyes mozzanatok felismerésében a túl nagy különbségek kiegyenlítődték, a kép egységesebbé vált. A fejlődés – kellő 5. osztályos megalapozás után – a 6. osztályban felgyorsul. Bár az ellenőrzés követelményeinek a felismerése a legalacsonyabb, a fejlődés ezen a területen az átlagon felüli. (Háromszoros.) Valószínű tehát, hogy ezen a területen a leggyengébb a tapasztalatok spontán tudatosulása, s itt hatott legjobban a tervszerű tudatosítás. A legkisebb az előrelépés a végrehajtás tudatosulásában. Feltételezhető, hogy a helytelen eljárások, magatartásformák ezen a területen olyan konfliktusokat okoznak, amelyek okai közvetlenül is felismerhetők, itt tehát nagyobb a spontán tudatosulás szerepe, mint a többi területen. Jelentős az értékelés területén tapasztalható előrelépés. Következetes és alapos értékelés ugyanis a tanulókat egzisztenciájukban érinti, különösen az igazságosság, tárgyilagosság területén, s ez nagymértékben tudatosul.

A globális értékelés mellett tanulságos az egyes részmozzanatokban jelentkező fejlődés vizsgálata is.

A *tervezés* mozzanatai közül a kísérlet indításakor a gyermekek csak a javaslatétel és a realitás fontosságát ismerték fel számottevő arányban. A felmérések ezen túlmenően azt is megmutatták, hogy a magas pontszámot elérő tanulók 50–70%-a jelentős tanuló, így a tervezés mikéntjéről feltehetően csak azok tudtak valamit, akik gyakorlatban találkoztak vele. De még az ő számukra is csak a lényegesebb jegyek tudatosultak. A lezáráskor készült felmérés egyrészt az értékek jelentős növekedését mutatja, másrészt olyan mozzanatok felismerését is, melyeket két évvel ezelőtt nem láttak meg a tanulók. Az egész közösség bevonása a tervezésbe és a tudatosítás kiterjesztette azok körét, akiknek a tervezésre vonatkozólag lényeges mondanivalójuk volt, s több jegy felismerésére tette képessé a tanulókat. De még mindig az a helyzet, hogy a tervekészítés technikai követelményei (lebontás, határidő stb.) elsősorban azoknak jutottak eszébe, akik a rajmunkaterv összeállításában valamilyen módon bekapcsolódtak. Ezt „menet közben” azzal igyekeztünk ellensúlyozni, hogy az órsvetetőket az órsi naptár kollektív összeállítására készítettük.

A *szervezés* követelményeinek felismerése – különösen a 2. sz. iskolában – igen alacsony szinten mozgott. A munka felbontásának szükségességét csak az 1. sz. iskolában látta a tanulók számottevő része, itt is elsősorban a munkák szétosztását végző funkcionáriusok. Ez arra készítetett bennünket, hogy a három leglényegesebb mozzanatra: a munkamegosztásra, a szükséges feltételek biztosítására és a szervezés kollektív megoldására koncentráljunk. Ennek hatása a kísérlet lezárásakor meg is mutatkozott, ezeket a követelményeket a tanulók kiemelkedő arányban említették. (Sorrendben: 1. sz. iskola: 19% – 62%, 39% – 53%, 20% – 69%; 2. sz. iskola: 14% – 71%, 12% – 35%, 7% – 70%). Egészében véve nemcsak a praktikum, az empiria szintjén gondolkodtak már a szervezés során – mint azt az alapfelmérésben láttuk –, hanem tudatosan alkalmazták a megismert követelményeket.

A *végrehajtással* kapcsolatos követelmények közül már a kísérlet megindításakor kiemelkedett a munkaerkölc elemi követelményeinek felismerése. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatta, hogy ezek megsértése elég gyakori jelenség. A kísérletben részt vevő pedagógusokkal folytatott elemzés során arra a következtetésre jutottunk, hogy a zavartalan feladatvégzéshez szükséges beidegzés nem egyszerűen gyakorlás kérdése. Ha a

tanulók előre lépnek a munka megszervezése, ellenőrzése, értékelése terén, akkor egyrészt megszűnik egy sor zavart, fegyelmetlenséget, „lógást” okozó tényező, másrészt a szokásformálásnak jobb feltételei jönnek létre. Elhatároztuk, hogy az elsőnek említett összefüggést a tanulókkal tudatosítjuk. Ez az eljárás hatékonynak bizonyult, a tanulók nemcsak a követelmények felismerésében léptek előre, hanem elsősorban a feladatok zökkenőmentes, együttműködő, fegyvelmett végrehajtásában. Ebben elsőrendű szerepe volt annak, hogy a munka konfliktusait a tanulók helyesen elemezték, tudatosan keresték és szüntették meg a zavartkeltő hibákat, s nem szűkítették le egy tevékenység megítélését az egyén megítélésére.

Az *ellenőrzés* tudatossága kapcsán mindkét iskolában a kísérletező pedagógusokkal folytatott megbeszélés során az egyik leglényegesebb hibaként az fogalmazódott meg, hogy a tanulók nem látják az ellenőrzés közösségi jellegét. Ha egymást ellenőrzik, azt mind az ellenőrzők, mind az ellenőrzöttek *közvetett pedagógus ellenőrzésnek* érzik. A tudatosítás fő céljaként az ellenőrzés közösségi jellegének feltárását és erősítését jelöltük meg. Ez a felmérés tanúsága szerint messzemenően sikerült, az emelkedés az 1. sz. iskolában: 5%–64%, a 2. sz. iskolában: 11%–75%. Ez azonban kihatott három másik mozzanatra felismerésére is. A közösség megbízásából önállóan végzett ellenőrzés felvetette az igazságosságnak (1. sz. i.: 6% – 62%, 2. sz. i.: 9% – 71%), a tervszerűségnek, alaposágnak, pontosságnak (1. sz. i.: 8% – 35%, 2. sz. i.: 20% – 50%) és az eredmények, hibák pontos megállapításának (1. sz. i.: 6% – 58%, 2. sz. i.: 6% – 34%) indokolt igényét. Az e területeken jelentkező konfliktusok és azok megvitatása eredményezték a tudatosulás nagymérvű emelkedését.

A jelentős javulás ellenére mind a tudatosság, mind a tényleges gyakorlat szempontjából az ellenőrzés maradt az önkormányzati munka leggyengébb összetevője.

Az *értékelés* fogalmát – a széles körű felmérés résztvevőikhez hasonlóan – a kísérleti iskolák tanulói is leszűkítetten értelmezték. Csak az eredmények, hiányosságok megállapítását jelezték jelentősebb arányban az 1. sz. iskola gyermekei. Egyébként a túlnyomó többség megelégedett annak megállapításával, hogy „megdicsérjük”, elmarasztaljuk”. Az okok feltárását és a tanulságok levonását alig említették. Az előkészítő megbeszéléseken a pedagógusokkal megállapítottuk, hogy a tanulságok levonására helyezzük a hangsúlyt, mivel ez a többi követelmény területén is előrelépésre készíteti a tanulókat. Ez az erkölcsi tanulságok levonásában egyértelműen sikerült (1. sz. i.: 10% – 37%, 2. sz. i.: 8% – 33%). Az erkölcsi tapasztalatok tudatosulásának emelkedése magával hozta a tárgyilagosság igényének megnövekedését is. (1. sz. i.: 12% – 72%, 2. sz. i.: 9% – 67%.) A gyakorlati munkában az okok feltárása is megnyilvánult, az írásbeli válaszokban ez kevésbé tükröződött. (1. sz. i.: 3%–17%, 2. sz. i.: 0%–16%.) Beszélgetések alapján arra következtethetünk: a gyermekek természetesnek tartották, hogy az értékeléshez az okokat meg kell állapítani, ezért nem említették.

A tudatosság fejlődésének vizsgálata egy társadalmi munka leírásának elemzése útján

A 4. sz. kérdőív nemcsak a helyes és helytelen eljárás felismerését, hanem *állásfoglalást* is kíván a tanulóktól. A leírás húsz olyan mozzanatot tartalmaz, amelyeket fel kell ismerniük és velük kapcsolatban állást kell foglalniuk a tanulóknak. A felmérést az 1. sz.

iskola 6–8. osztályaiban végeztük el a kísérlet megindításakor és lezárásakor. Az 5. osztályban az előfelmerések nem adtak értékelhető válaszokat, ezért ott nem végeztünk méréseket. Az egyes mozzanatok a mellékletben a kérdőíven közöljük.

A válaszokat három csoportba osztottuk: Jóska helyesen tette, Jóska helytelenül tette, Pista helyesen tette. Már az első felméréskor nyilvánvalóvá vált, hogy a tanulók a helytelen eljárást és magatartást jelentősen nagyobb arányban ismerik fel, mint a helyes mozzanatok. Ez alig csökkent a kísérlet befejezéséig.

A tanulók legérzékenyebben arra reagáltak, hogy az őrsvetítő csak parancsolgatott de ő maga nem dolgozott. Ennek leírásakor a legtöbb tanuló stílusa indulatossá válik, s hangsúlyozzák, hogy az ilyen gyermek nem való őrsvetítőnek.

A következő kiemelkedő mozzanat: „Csak saját önző érdekeit nézte”. Ez azért lényeges, mert a tanulóknak az az igénye fogalmazódott meg a válaszokban, hogy az őrsvetítő köteles alárendelni saját érdekét a közösség érdekeinek. Ezt a válaszolók többsége ehhez hasonlóan fogalmazta is meg.

Jellemző a fejlődésre, hogy míg a kísérlet megindításakor a tanulóknak csupán 19%-a kifogásolta, hogy az őrsvetítő nem kérte az órs javaslatait, ez az arány a kísérlet végére 36%-ra emelkedett.

Jóska pozitív tettei közül már a kísérlet megindításakor kiemelkedett két szervezési feladat felismerése: A szerszámokról való gondoskodás, és a feladatok elosztása. Ezek aránya a kísérlet lezárására az átlagnál jobban emelkedett. Míg a negatív magatartás megítélését továbbra is éles, indulatos hang jellemezte, úgy látszik, nőtt a hozzáértés objektívebb felismerése. Ez egyrészt szemléletbeli fejlődés, másrészt a szervezésre vonatkozó ismeretek fejlődését is jelzi.

Pista megítélésében lényeges fejlődés nem mutatkozott, csupán jelentősen nőtt azoknak a száma, akik hangsúlyozzák: Milyen szép, hogy segített a lányoknak. A 37% mögött – bár első pillanatban arra gondoltunk – nem kizárólag lányok vannak. A fiúk csaknem számarányuknak megfelelően szerepelnek.

Nemcsak az jellemző, hogy melyik mozzanat felismerésében és megítélésében találunk magasabb arányokat, hanem az is, hogy mire nem figyeltek fel a tanulók. A vezetési stílus megítélésének bizonytalanságára vall, hogy a „mert félték tőle” (ti. az őrsvetítőtől), a kísérlet beindításakor és lezárásakor egyaránt csupán a tanulók 3%-ában keltett felháborodást. A többiek átsiklottak fölötte. A másik ilyen alacsony felismerést annál a mozzanatnál találjuk, hogy „Ellenőrizte a munka minőségét.” Itt az ok az lehetett, hogy az őrsvetítő ellenőrző, korrigáló megjegyzései – noha tartalmilag helytállóak voltak – egyrészt abba a szituációba ágyazódtak, hogy ő maga nem dolgozott, másrészt formájuk nyers, gunyoros volt. Mindez elfedte a tanulók előtt a figyelmeztetések tartalmi helyességét.

Végül kiemelem a kísérletben 5. osztálytól fogva résztvevő csoport adatait. Az eredmény kiugró: 63%. Mivel a párhuzamos 7. osztályok két év alatt meg sem közelítették ezt az eredményt (34% és 19%), a különbséget az 5. osztályos megalapozásnak kell tulajdonítanunk.

Összefoglalóan megállapítható: a társadalmi munka elemzése nem csupán az önkormányozó tevékenységre bontakozó ismeretek felderítését és fejlődését mutatta meg, hanem a *tanulók érzelmeit is*, melyeket az egyes magatartásformák kiváltanak belőlük.

Az 5. sz. kérdőíven 37 szó közül 13 közvetlen feltétele a társadalmi munka eredményes teljesítésének. Ezek sorrendben a következők: hibák kijavítása, kitartás, szorgalom, vidámság, pontosság, hozzáértés, jó vezetés, tervszerű munka, a vezetés elfogadása, lelkesedés, segítség, összetartás, fegyelem. Ezek közül a vidámság vitatható, de a 10–14 éves gyermekek számára a munka jó hangulata a siker fontos követelménye.

A válaszok értékelésekor a helyes válaszok mindegyikének pozitív, a helytelen válaszoknak negatív pontértéket tulajdonítunk. A helyes válaszokat a lehetséges 13 találat százalékában, a helyteleneket az összes választások százalékában számítottuk. Pontértéknek neveztük a helyes és helytelen válaszok összevont értékét és a maximum százalékában adtuk meg.

Az adatok összehasonlításakor az első, ami szembetűnik, hogy a kísérlet indításakor magasabb vagy majdnem azonos a helyesen megjelölt fogalmak aránya, mint a kísérlet lezárásakor, a pontérték a lezáráskor mégis jelentősen magasabb. (1. sz. i.: 44% – 61%, 2. sz. i.: 34% – 55%.) Ez abból adódik, hogy a kísérlet előtt a tanulók kontroll nélkül aláhúztak minden pozitív tartalmú fogalmat, kétéves tudatosítás után azonban kritikával közeledtek a feladathoz. Ezzel a helytelen megjelölések száma erősen lecsökkent, viszont megnőtt azoknak a tanulóknak a száma, akik nem követtek el hibát. (1. sz. i.: 9% – 26%, 2. sz. i.: 2% – 11%.) Mindez azt mutatja, hogy a sokrétű gyakorlathoz kapcsolódó tudatosítás a tanulóknál többirányú fejlődést eredményez. Az első a fogalmak tisztázódása és tartalmuk pontosabb körülhatárolódása. A másik: Megtanulják a gyermekek, hogy az egyes tevékenységek milyen tulajdonságokat, milyen követelmények teljesítését igénylik. Mivel a munka eredményes elvégzése technikai feltételeken (pl. tervszerű munka) kívül erkölcsi, jellembeli tulajdonságokat is megkíván, az önkormányzati tevékenység tudatosítása, ha ezt a tanulók öntevékeny, aktív részvételével végezzük, az erkölcsi gondolkodást is fejleszti, különösen a munkakultúra erkölcsi vonatkozásában.

Érdekes azt is megvizsgálni, hogy a tanulók választása hogyan oszlott meg az egyes, a kérdőíven felsorolt fogalmak között. Az összesítések is azt mutatják, hogy megnőtt a helyes, és jelentősen csökkent a helytelen válaszok aránya. Ugyanakkor sem a növekedés, sem a csökkenés nem arányos. A „szorgalom” és a „fegyelem” 91%-ról 97%-ra nőtt. A „pontosság” 82%-ról 91%-ra. A „lelkesedés” maradt a 68%-on, sőt a hozzáértés 84%-ról 79%-ra esett vissza. Az „élelátás” csökkenése 17%-os, a „szép írás”-é csak 7%-os.

A munka eredményességét biztosító tulajdonságok közül a lezáró felméréskor a szorgalom és a fegyelem kapta a legtöbb megjelölést. Ez az egységes megnyilatkozás azt mutatja, hogy a tanulók logikailag tisztában vannak a két követelmény jelentőségével. Valószínűleg a pedagógusok is ezeket hangoztatták a legtöbbször, s a megfigyelések és pedagógus feljegyzések szerint a közösségekben is ezek megsértése okozta a legélesebb összeütközéseket.

A szorgalom erősen egyénhez kötött. Individuális, sőt individualista célú munkában is lehet valaki szorgalmas. A fegyelem már feltételezi a másokhoz való viszonyt, a saját akarat alárendelését jelenti egy közös tevékenység rendszerének. De tartalma nem szükségszerűen szocialista, s lehet kényszerfegyelem is. Tartalmára - a tevékenységek elemzésén túl - némi fényt vet az is, hogy a tanulók milyen más tulajdonságokkal együtt

Egy társadalmi munka elemzése.

Oszt.	1	2	3	4	Ö.	5	6	7	8	9	10
6./a	9	51	45	6	28	9	67	3	36	9	42
6./b	8	16	20	4	12	20	52	4	24	8	28
6./c	14	33	19	–	16	9	38	–	9	4	19
6./abc	10	34	30	3	18	12	53	2	24	7	31
7./a	9	23	20	11	16	6	38	–	35	9	35
7./b	14	43	29	3	22	14	32	3	18	14	18
7./ab	11	31	25	8	18	9	33	1	27	11	27
8./a	–	64	36	–	25	20	60	–	44	20	40
8./b	21	39	14	7	20	57	60	10	21	14	35
8./ab	11	50	24	3	22	39	60	5	33	16	37
Össz.:	11	37	26	5	19	19	48	3	27	11	31

Egy társadalmi munka elemzése.

Oszt.	1	2	3	4	Ö.	5	6	7	8	9	10
6./a	3	45	32	–	20	22	45	3	13	9	22
6./b	3	50	57	3	29	46	77	7	53	30	30
6.	3	47	44	1	24	33	60	5	31	19	26
7./a	97	50	60	3	52	87	87	3	87	66	68
7./b	–	37	21	–	14	62	83	8	50	21	25
7./c	13	39	30	–	21	22	39	4	13	4	17
7.	43	43	40	1	31	61	72	5	54	34	41
8./a	7	45	44	3	34	41	69	–	31	14	21
8./b	3	47	25	–	9	40	56	–	12	18	15
8.	5	46	37	1	22	41	62	–	21	16	18
Össz.:	18	45	40	2	26	36	57	3	33	22	25

Egy társadalmi munka elemzése vonatkozásában

Oszt.	1	2	3	4	Ö.	5	6	7	8	9	10	11
6. elején	9	51	45	3	28	9	67	3	36	9	42	21
7. végén	97	50	60	3	52	87	87	3	87	66	68	87

táblázat

1. sz. iskola a kísérlet indításakor, %

11	12	13	14	15	Ö.	16	17	18	19	20	Ö.	Össz.:
21	36	67	42	45	34	67	15	24	9	3	23	30
16	28	76	28	40	29	28	32	20	24	4	28	24
23	28	67	23	43	25	28	9	23	14	–	15	21
20	30	70	32	42	29	43	18	22	14	2	20	25
26	44	88	53	44	34	64	29	14	11	–	24	28
7	35	78	32	32	26	57	25	29	14	–	25	25
17	39	82	42	38	30	60	27	20	12	–	24	26
16	64	92	48	44	40	40	16	32	8	–	19	32
25	75	82	53	35	42	53	35	32	18	18	31	35
20	68	85	50	38	41	46	25	31	12	9	25	33
19	43	77	40	39	32	49	23	24	13	3	23	26

1. sz. iskola a kísérlet lezárásakor, %

11	12	13	14	15	Ö.	16	17	18	19	20	Ö.	Össz.:
9	32	74	22	19	25	25	39	29	–	6	20	23
23	65	88	34	38	45	27	30	19	15	3	19	35
15	47	80	28	28	34	26	35	24	7	5	20	29
87	71	84	84	81	72	75	71	50	40	19	51	63
12	58	91	45	29	44	25	45	33	25	12	28	34
–	30	61	30	13	21	26	9	17	–	–	12	19
39	56	80	57	46	56	46	46	35	27	11	38	41
10	62	97	41	24	37	44	38	34	–	–	24	32
6	37	98	28	21	30	21	28	28	–	–	15	24
8	49	97	34	23	34	34	33	31	–	–	20	28
21	45	83	39	29	36	34	37	28	13	7	24	31

a kísérleti osztály fejlődése, %

12	13	14	15	Ö.	16	17	18	19	20	Ö.	Össz.
36	67	42	45	34	67	15	24	9	3	23	30
71	84	84	81	72	75	71	50	40	19	51	63

emelik ki magas arányban. Ezért jelentős az, hogy az összetartás 90%-kal szerepel, különösen ha hozzátesszük, hogy a segítség 78%-os aránya szintén jelentős.

A magas pontszámú fogalmak között találjuk a pontosságot 91%-kal. A kísérlet folyamán aránya 9%-kal emelkedett. A pontosságot megjelölésekor a tanulók igen különböző tartalommal értelmezték. A megbeszéléskor egyesek a pontos megjelenést emelték ki, mások a munkatárgy pontosságát hangsúlyozták, de sok gyerek – elsősorban a kísérleti 7. osztályokban – átfogó értelmet tulajdonított neki, közel kerülve ezzel a pontosság makarencói fogalmához.

A másik magas arányszámmal szereplő követelmény a „tervszerű munka”. Nem véletlen, hogy a 7. osztályokban a tanulók 98%-a, a kísérleti 7. osztályokban 100%-a aláhúzta. Bár első pillanatra „technikai” követelménynek látszik, nem csekély a politikai jelentősége annak, hogy neveltjeink ilyen egyértelműen és egységesen felismerik a tervszerűség fontosságát.

86%-kal szerepel, s ezért említésre méltó a „jó vezetés” fontosságának felismerése. Jellemző, hogy jóval megelőzi a „vezetés elfogadásának” felismerését, amelyet a tanulók csak 67%-a jelöl. Csak az egyik kísérleti 7. osztályban (2. sz. isk.) értük el, hogy a vezetés elfogadása 100%-os felismerést mutatott.

A vidámságot minden évfolyamban a tanulók 58-59%-a tartotta a jó munka feltételének. Ez aránylag alacsony. A tanulók közt elég elterjedt egy komolykodó magatartás, ami összeegyeztethetetlennek véli a felelős munkát a vidámsággal. Nem véletlen, s ezzel kapcsolatos az is, hogy a kísérlet lezárásakor a tanulóknak még 24%-a a csendes magatartást a jó munka feltételének tartja. Azt hiszem, nem tévedünk, ha emögött a tanítási órák normáinak átvitelét látjuk más szituációkra. Hasonló a helyzet a „tanulás” (23%) és a „szép írás” (16%) igényével is. Az így válaszoló gyermekeknél a „jó gyermek” a „csendes gyermek” a „jól tanuló gyermek”, a „jól dolgozó gyermek” fogalmi még összemosisodnak. Ezt látszik igazolni, hogy az 5-6. osztályosok közül többen hajlamosak az ilyen behelyettesítésre, s az erkölcsi ítélőképesség fejlődésével csökken az arányuk.

Meglepő, hogy az őszinteséget milyen sok gyermek tartja a jó munka feltételének. (47%). „Közösségi munka nem lehet őszinteség nélkül,” – fogalmazták meg az egyik kísérleti osztályban, ahol különösen magas volt az őszinteséget megjelölők aránya (89%).

Fel kell figyelniünk a „barátság” viszonylagosan magas arányára is (35%). Szervezéskor mindig számításba kell vennünk, hogy gyermekeink egyharmada önmaga számára is tudatosítva csak barátaival tud igazán együttműködni.

A tudatosság fejlődésének vizsgálata az önállóság fejlettségének megítélése útján

A 3. sz. kérdőív 15., 19., 21., 23., 25. pontja arra készíti a tanulókat, hogy egy skálán jelöljék meg, hol állnak az önkormányzó tevékenység egyes mozzanatainak önállósága terén. Ezt a skálát, anélkül, hogy a tanulók válaszait ismerték volna, az osztályfőnökökkel is kitöltöttük.

A kísérlet indításakor és lezárásakor adott válaszok összehasonlítása az első pillantásra is azt mutatta, hogy az egyes osztályok önmagukról alkotott véleménye sokkal egységesebb lett. A kezdő felméréskor szétszóródtak a vélemények, nem sűrűsödtek egy meghatározott szint körül, míg lezárásakor a vélemények sokkal egységesebbek. Gyakori, hogy a tanulók véleménye szerint nem azon a szinten állnak, ahova a pedagógus helyezi őket, de ilyenkor egységesen más a véleményük. A változást a 7. sz. táblázattal kíséreltük érzékeltetni. Megállapítottuk osztályonként minden mozzanatnál (tervezés, szervezés

6. sz. táblázat
Vélemények alakulása az önkormányzat fejlettségéről

Intervallum	Beindítás előtt		Lezáráskor	
	Mozzanatok száma	Pontérték	Mozzanatok száma	Pontérték
30%-on alul	15	–	1	–
30–39%	26	26	15	15
40–49%	21	42	18	36
50–59%	12	36	11	33
60–69%	3	12	18	72
70–79%	2	10	7	35
80–89%	1	6	5	30
90–99%	–	–	3	21
100%	–	–	2	16
Összesen		132		258

stb.) hogy melyik fokozatra adtak a tanulók legtöbb szavazatot, s kiszámítottuk, hogy e csúcst a tanulók hány %-a jelölte meg. Az így kapott százalékszámokkal jellemeztük a tanulók véleményének egységességét, mivel ennek nagysága jelzi, hogy a tanulók hány %-a szóródik alacsonyabb elosztásban, ill. van-e egyáltalán sűrűsödés. 80 adatot kaptunk, ezt csoportosítottuk. A 30%-on aluli értékeket és a 100%-os egybeesést külön vettük, a közbülső szakaszt 10%-os intervallumokra osztottuk. Az első foknak nem tulajdonítottunk pontértéket, a többi intervallumba eső adatokhoz növekvő sorrendben 1–8 pontot rendeltünk. Ez mennyiségileg kifejezte a két mérés közti különbséget. Az indulási felmérést tekintettük alapnak, a növekedést annak %-ában adjuk.

A kísérlet indulásakor a csúcst a 30–39%-os intervallumban volt, a közép pedig 39%-nál. A lezáráskor két csúcst is találunk: a 40–49%-nál és 60–69%-nál, a közép 53%-nál található. A pontérték növekedése 95%-os.

Mindez arra mutat, hogy a rendszeres tevékenység és annak tudatosítása egységesebbé tette a közvéleményt az önkormányzat önállóságára vonatkozóan. Ezzel nőtt a közösség önismerete is.

Egybevettük az osztályfőnökök és a tanulók véleményét is, mindkettőt felvittük ugyanarra a táblázatra s az eltérésnek fokként 1–1 pontértéket tulajdonítottunk. Ezt neveztük „Eltérésnek”.

Az már az első pillantásra megállapítható volt, hogy a pedagógusok és a tanulók véleménye az önkormányzat önállóságára vonatkozóan közelebb került egymáshoz. Ezt nem csupán a globális eltérés csökkenése mutatja – 1,18-ról 1,04-re –, hanem az egyes évfolyamoké is. Így pl. 5. osztályról 6-ra 1,16-ról 0,98-ra, 6. osztályról 7-re 1,20-ról 0,90-re. Az egyik kísérleti osztálynál a változás 1,16-ról 0,85-re, a másiknál 1,26-ról 0,82-re. Csak a 7. osztályról a 8. osztályra nem történt pozitív változás. Ez összhangban van azzal az általános megállapítással, hogy minél később kezdtük az önkormányzat formálását, annál kisebb volt az erőfeszítések határfoka.

Azt nem lehet megállapítani, hogy a változásban az egyes összetevőknek mekkora a szerepük. Valószínűleg a közösségek is realisabban ítélik meg önmagukat, s az osztályfőnökök is jobban megismerték tanítványaikat.

A másik jellegzetes változás, hogy míg a kísérlet indulásakor a 7. osztályok kivételével a tanulók erősen aláértékelték saját magukat az osztályfőnök véleményéhez képest, a kísérlet lezárásakor megfordul a helyzet, csupán a szervezésnél marad a régi állapot. A tanulók az intenzív önkormányzó tevékenység és a tudatosítás következtében nemcsak pontosabban látják saját képességeiket, hanem megnőtt saját magukba vetett bizalmuk is. Ez a megnövekedett önbizalom a továbbfejlődésnek igen fontos motorja lehet, ha megfelelő feladatokkal továbbra is ébren tartjuk.

A nyitott kérdések, a szöválasztás, a társadalmi munka elemzése a helyzetmegítélés adatai még a kapcsolódó beszélgetések megerősítő jellege esetén is csak óvatos következtetést engednek meg a kialakult meggyőződésre. Önmagukban csupán arról tájékoztatnak, mit tudnak a tanulók az eredményes munka feltételeiről. Egymásra vonatkoztatva azonban megerősítik a feltételezésünket: a közösségi tapasztalatok tudatosítása fejleszti a tanulók ismereteit, ítélő- és következtető képességét az önkormányzó tevékenységre vonatkozóan. A tevékenységek elemzése hivatott megmutatni, hogy mindez a konkrét tevékenységben hogyan realizálódik.

MELLÉKLETEK

3. sz. kérdőív

Iskola:

Osztály: . . . / . . .

Név:

1. Kik a barátaid?
2. Ha egy kiránduláson az autóbusz négyes páholyában ülhetsz, ki lenne a három társad, akivel szívesen ülnél együtt?
3. Nevez meg három tanulót, aki alkalmas volna az osztály vezetésére!
4. Ha társadalmi munkát kell végezni, ki az a három tanuló, akire a szervezést rá lehet bízni?
5. Ha kulturális seregszemplére készültök, ki az a három tanuló, akire a szervezést rá lehet bízni?
6. Ha sportversenyre készültök, ki az a három tanuló, akire a szervezést rá lehet bízni?
7. Milyen tisztséget viselsz az osztályban, az úttörő mozgalomban?
8. Mit tettél tisztségedben a tanév folyamán?
9. Milyen tisztséget szeretnél betölteni a következő tanévben?
10. Milyen javaslatodat fogadták el az osztály, az iskola életével kapcsolatban?
11. Milyen javaslatod volna az osztály, az iskola életével kapcsolatban?
12. Ha az osztálynak fát kellene ültetni a játszótéren, hogyan szerveznéd meg a munkát?
13. Kik határozzák meg nálatok a célokat, a feladatokat? Karikázd be a megfelelő választ! Csak egyet karikázz be!
 1. Mindig a tanárok, az osztályfőnök mondják meg, hogy mit csináljunk.
 2. Az órs életében már mi is tűztünk ki célokat, feladatokat, de a rajfeladatokat a rajvezetőtől, a csapatvezetőstől kapjuk.
 3. Nemcsak az órs, hanem a raj életében is tűzünk ki célokat, feladatokat.
 4. Az órs és a raj életén kívül az egész iskola céljainak, feladatainak kialakítására is javaslatot teszünk.

14. Mire kell ügyelnünk a célok, feladatok kitűzésénél?
15. Hogyan készül nálatok a rajmunkaterv? Karikázd be a megfelelő válasz sorszámát! Csak egyet karikázz be!
1. A rajvezető készíti, mi nem szólunk bele.
 2. A rajvezető készíti, mi kiegészítéseket, változtatásokat javasolunk.
 3. A rajvezető előre kér javaslatokat és úgy készíti el.
 4. A rajvezető előre kér javaslatokat, elkészíti a tervet és utána megvitatjuk.
 5. Nem egyedül a rajvezető, hanem a rajvezetőséggel készíti el, és mi utána megvitatjuk.
 6. A rajvezetőség előre kér javaslatot, úgy készíti el a tervet, utána megvitatjuk.
16. Milyen a jó terv és hogyan készül? Mire kell ügyelnünk elkészítésénél?
17. Nevezz meg egy sikeres osztálymunkát!
18. Írd le, hogy mik voltak a siker okai!
19. Hogyan történik nálatok a különböző munkák, feladatok elvégzése? Karikázd be a megfelelő válasz sorszámát! Csak egyet karikázz be!
1. Az őrsi munkát az idősebb őrsvezető, a rajmunkát a rajvezető szervezi.
 2. Az őrsi munkát már önállóan szervezzük, de a rajmunkát még a rajvezető szervezi.
 3. Az őrsi munkát önállóan szervezzük, a rajmunka szervezésénél a rajvezető segít.
 4. Az őrsi és rajmunkát önállóan szervezzük, a rajvezető néha tanácsot ad.
 5. Az őrsi és rajmunka szervezése mellett néha mi végezzük az iskolai méretű munkák szervezését is. (Pl. iskolai sportverseny, iskolai ki mit tud stb.)
 6. Már az iskolai méretű munkák megszervezését is ránk bízják, a tanárok csak támogatást adnak.
20. Hogyan szervezünk meg egy rajfeladatot? (Pl. faültetés, pontverseny, ki mit tud, klubdelután stb.)
21. Mennyire vagytok önállóak a már megszervezett munka végrehajtásában? Karikázd be a megfelelő válasz sorszámát! Csak egyet karikázz be!
1. Ha valamit dolgozunk, sportolunk, klubdelután szervezünk, a rajvezető, vagy valamelyik tanár irányítja.
 2. Az őrsi munkát már önállóan, az őrsvezető irányításával végezzük, de a rajfeladatok végzését a rajvezető irányítja.
 3. Már vannak olyan rajmunkák, amelyeknek végzésénél jelen van ugyan a rajvezető, de nem ő irányítja, hanem a felelősök.
 4. A rajmunkák végzésénél jelen van a rajvezető, de sohasem ő irányítja, hanem a felelősök.
 5. Akkor is el tudjuk végezni a munkát, ha nincs ott a rajvezető.
22. A munka végzésénél hogyan kell dolgozni, mire kell ügyelni, hogy a munka sikerüljön?
23. Ki ellenőrzi a raj, az őr által adott feladatok, megbízások, munkák teljesítését? Karikázd be a megfelelő válasz sorszámát! Csak egyet karikázz be!
1. Csak a rajvezető vagy a tanárok.
 2. Az idősebb őrsvezetők.
 3. Kisebb részét a rajtitkár, az őrsvezetők, nagyobb részét a rajvezető, a tanárok.
 4. Nagyobb részét a pártások, kisebb részét a rajvezető vagy a tanárok.
 5. Majdnem mindent mi ellenőrzünk.
24. Milyen legyen az ellenőrzés, mihez tartsuk magunkat az ellenőrzés folyamán?
25. Mennyire önálló nálatok a végzett munka értékelése? Karikázd be a megfelelő válasz sorszámát! Csak egyet karikázz be!
1. A végzett munkát a rajvezető értékeli, ő mondja meg, hogy mit végeztünk jól vagy rosszul, ki érdemel dicséretet vagy megrovást.
 2. Már mi is meg tudjuk állapítani, hogy mit végeztünk jól vagy rosszul, de a rajvezető adja a dicséretet vagy a megrovást.
 3. Mi állapítjuk meg, hogy mit végeztünk jól vagy rosszul és javaslatokat teszünk a dicséretre vagy megrovásra.
 4. Már nemcsak javasolunk dicséretre vagy megrovásra, hanem egyes esetekben mi szavazunk meg, hogy ki mit érdemel, de a megbeszélést a rajvezető vezeti.

5. Néha az értékelést a rajtítkár vezeti, ilyenkor önállóan végezzük az értékelést.
 6. Majdnem mindent önállóan a rajtítkár vezetésével értékelünk.
 26. Milyen legyen az értékelés, mihez tartsuk magunkat az értékelés folyamán?

4. sz. kérdőív

Iskola:

Osztály:

Név:

A következőkben egy ős társadalmi munkájának a leírását találod. Olvasd el figyelmesen és írd le, hogy megszervezésénél mit csinált helyesen és milyen hibákat követett el az ősvezető!

„A rajtítkár így szólt Kovács Jóska ősvezetőhöz:

– A két virágágy beültetését ti vállaltátok. Végezzétek el a munkát a jövő héten! Virágpalántára kérjétek pénzt a rajpénztárostól!

Kovács Jóska összehívta az őröt és a következőket mondta:

– A jövő héten szerdán beültetjük a két virágágyat. Teri kérjen pénzt a rajpénztárostól palántára, és Juliskával vásárolja meg! Jenő és Pista hozzon ásót, Pali és Irén gereblyét, Ilonka öntözőkannát, Jani ültetőfát! 3 órákor mindenki itt legyen!

– De nekem szerdán máshova kell menni – mondta Jani.

– Nekem is – mondta Irén –. Csütörtökön jobb volna.

Mindenki helyeselt, de Kovács Jóska rájuk kiáltott:

– Csütörtökön nekem nem jó. Én akkor a nagynénémhez megyek.

A többiek morogtak, de aztán elhallgattak, mert egy kicsit féltek Jóskától.

Szerdán 3 órákor mindenki ott volt, csak Kovács Jóska késett öt perccel. Amint megjött, mindjárt intézkedni kezdett:

– Jani és Pali kezdjen ásni, Jenő és Pista gereblyézni.

– De az ásót mi hoztuk, ők meg a gereblyét – kiáltotta Jenő.

– Nem érdekel – torkolta le Jóska. – Csináljátok, ahogy mondtam!

– És addig mi mit csináljunk? – kérdezték a lányok.

– Nézitek – vetette oda Jóska.

A fiúk dolgoztak, a lányok ácsorogtak, majd fogócskázni kezdtek. Jóska rájuk ripakodott:

– Ne rendetlenkedjétek! Micsoda ricsajt csaptok.

Aztán rákiáltott Janira:

– Mélyebben ásd, hallod-e! Nálatok így szokás? Te meg ne kapirgáld azt a földet a gereblyével, hanem verd szét a rögöket!

Amikor a fiúk készen lettek, Jóska odahívta a lányokat:

– Ilonka kijelöli a palánták helyét, Juliska és Teri elülteti, Irén megöntözi. A fiúk hordják a vizet.

Megindult a munka, Jóska figyelte, hogyan csinálják. Egyszer csak rákiáltott Juliskára:

– Halld-e, te copfos! Ne ültess olyan mélyre, mert elpusztul.

– Nem mutatnád meg, hogyan kell csinálni? – nyelvelt vissza Juliska –. Eddig csak a szád járt, de nem csináltál semmit.

– Ugy is van – helyeselték a többiek. Jóska megsértődött:

– Szóval én feleslegesen járatom a számat? Hát jó, csináljátok egyedül!

Azzal elment. A többiek egy kis ideig csendesen álltak, aztán megszólalt Pista:

– Folytassuk. Lányok, nem fáradtatok el hajolni? Segíthetünk.

– Az jó lesz. Ha kinyújtóztunk, újra átvesszük – mondta Teri.

Ezután felváltva dolgoztak. Fél óra alatt készen voltak. Még Pista javaslatára elgereblyézték az utat, aztán hazamentek. A szerszámokat magukkal vitték.”

Írd le, hogy mit csinált helyesen, mit csinált helytelenül Kovács Jóska! Mi a véleményed Pista munkájáról, magatartásáról?

Mozzanatok:

1. Összehívta az őröt
2. Elosztotta a szerszámhozást
3. Elosztotta a feladatokat
4. Ellenőrizte a munka minőségét
5. Nem kérte az őr javaslatait
6. Saját önző érdekeit nézte
7. A többiek féltek tőle
8. Pontatlan volt
9. Nem hallgatta meg a tagok kívánságát
10. Nem adott munkát a lányoknak
11. Durván, gúnyolódva szólt a lányokra
12. Gorombán bírált
13. Csak parancsolt, nem dolgozott
14. Megsértődött
15. Cserben hagyta az őröt

Pista:

16. Folytatta a munkát
17. Segítette a lányokat
18. Felváltva dolgoztak
19. Javasolt, nem parancsolt
20. A szerszámokat elvitték

5. sz. kérdőív

Iskola:

Osztály:

Név:

Egy raj társadalmi munkát végez. Húzd alá azokat a szavakat, amelyekre gondolni kell munka közben, ha azt akarjuk, hogy a munka sikerüljön!

bátorság	akaratos
lassúság	jó vezetés
hibák kijavítása	tervszerű munka
éles látás	boldogság
kitartás	bánat
szépség	a vezetés elfogadása
kedvesség	öröm
szorgalom	szellemesség
szomorúság	őszinteség
gyengeség	durvaság
vidámság	szeretet
pontosság	lelkesedés
tanulás	barátság
szépirás	segítés
csendesség	tétovázás
hozzáértés	gorombaság
játékosság	összetartás
hazug	gúnyolódás
	fegyelem